

Israels historia, del 4: Profeterna och Messias-förväntan

Inledning. Israels folk har på grund av sin olydnad mot Gud först bort i fångenskap i två omgångar: Nordriket 722 f Kr av Assyrien, Sydriket 586 f Kr av Babylonien. För en period av 70 år är folket skingrat, men börjar återvända under ledning av Esra och Nehemja enligt Jeremias profetia (Jer 25:11-12, 2 Krön 36:21). Både före, under och efter fångenskapen frodas profetismen, dvs olika profetrörelser i Israel. Dessa profeter talar till folket om deras behov av omvändelse, men pekar också fram emot en kommande kung av Davids hus, Messias, den Smorde, som skall ställa allt tillrätta, återställa riket åt Israel (jfr Apg 1:6) och göra det på ett sådant sätt att hela skapelsen berörs (Jes 11:6-9).

Översikt. Profetiska böcker¹ finner vi i Gamla testamentet i två grupper²:

- De större profeterna är Jesaja, Jeremia, Klagovisorna (egentligen en psalmsamling som tillskrivs Jeremia), Hesekiel och Daniel. Dessa fyra profetböcker skrevs ursprungliga i separata skriftrullar.
- I en skriftrulle sammanställdes tolv mindre profeter i "tolvprofetboken", på samma sätt som i Tanakh, judarnas heliga skrift. I svenska bibelöversättningar står de som egna böcker. De tolv mindre profeterna är Hosea, Joel, Amos, Obadja, Jona, Mika, Nahum, Habackuk, Sefanja, Haggai, Sakarja och Malaki.

Dessa är samtida med 1-2 Konungaboken och 1-2 Krönikeboken, samt Esra och Nehemja.

Profeternas uppdrag. De personer som uppträder som profeter under Israels kungatid hade ofta domsbudskap och löfte om återupprättelse med sig. Ibland talade profeterna till enskilda personer på Herrens uppdrag, ibland till hela folket, ibland till/om andra nationer. Emellanåt förutsade de saker som låg långt fram i tiden. Flera klassiska exempel finns i inledningen av Jesaja-boken:

Kom, låt oss gå till rätta med varandra, säger HERREN. Om era synder än är blodröda, skall de bli snövita, om de än är röda som scharlakan, skall de bli vita som ull. Om ni är villiga att höra, skall ni få äta landets goda. Men om ni vägrar och är motsträviga, skall ni förtäras av svärd, ty så har HERRENS mun talat. (Jes 1:18-20) ... Det skall ske i den yttersta tiden att det berg där HERRENS hus är skall stå fast grundat och vara högst bland bergen, upphöjt över höjderna. Alla hednafolk skall strömma dit. Ja, många folk skall gå i väg och säga: "Kom, låt oss gå upp till HERRENS berg, till Jakobs Guds hus. Han skall undervisa oss om sina vägar, så att vi kan vandra på hans stigar." Ty undervisning skall gå ut från Sion, HERRENS ord från Jerusalem. Han skall döma mellan hednafolken och skipa rätt åt många folk. Då skall de smida sina svärd till plogbillar och sina spjut till vingårdsknivar. Folken skall inte mer lyfta svärd mot varandra och inte mer träna sig för krig. Kom, ni av Jakobs släkt, låt oss vandra i HERRENS ljus. (Jes 2:2-5)

¹ Profetiska inslag finns i nästa alla böcker i hela Bibeln, inte minst med tanke på att de är inspirerade av profetians Ande, den Helige Ande, och nedskrivna under Guds ledning (2 Tim 3:16, 2 Petr 1:21, Upp 19:10). Vad vi här syftar på är specifika profetböcker.

² Den kristna kyrkan har traditionellt delat upp böckerna på detta sätt: <https://sv.wikipedia.org/wiki/Profeterna>

Profeterna fick sina budskap via syner/skådande (Jes 1:1, Amos 1:1), drömmar (Dan 1:17) eller både och (4 Mos 12:6), HERRENS ord (Jer 1:2, Hos 1:1, Hagg 1:1, jfr 1 Sam 3:19-21), profetior (Nah 1:1). Det var viktigt redan på Mose tid att pröva profeterna för att urskilja falska profeter (5 Mos 18:20, Jer 28:15). Falska profeter kunde dömas till döden. För profeterna var därför *kallelsen* viktig och flera av dem skrev ner sina upplevelser i samband med att HERREN utvalde dem till profettjänsten (Jes 6:1-13, Jer 1:4-10, Amos 7:12-15, Jona 1:1-16, 3:1-4, jfr Elisas kallelse i 1 Kung 19:19-21 och inträde i tjänsten i 2 Kung 2:1-18³). Lydnad för kallelsen betonades (Jer 1:17).

Profeternas Messias-budskap. Proto-evangeliet talade om någon som skulle krossa ormens huvud (1 Mos 3:15), och patriarkerna fick budskapet om en kommande frälsar-fridsfurste-kung (1 Mos 49:10.) Mose hade förutsagt en framtida Profets ankomst (5 Mos 18:18), och det davidiska förbundet skulle vara för evigt (2 Sam 7:1-14, 1 Krön 17:1-15), vilket gjorde att det fanns en förväntan på en ny profet-kung av Davids ätt, av profeterna ofta kallad för *telningen* (Jes 4:2, 11:1, Jer 23:5, 33:15). Han framställdes dock inte bara som en kung, utan också t.ex. som:

- Den lidande tjänaren (Jes 53:1-12),
- Immanuel (=”Gud med oss”), som skulle födas av en jungfru (Jes 7:14),
- Från Betlehem i Juda land (Mika 5:2),
- Ett gudomligt barn (Jes 9:6-7),
- Människosonen som skulle komma på himlens moln (Dan 7:13-14).

Nya testamentets vittnesbörd om att Jesus är det utlovade Messias. När vi sedan kommer till NT menar dess författare att Jesus Kristus från Nasaret uppfyller profetierna⁴:

- Jesus är av Davids Son, Abrahams ättling (Matt 1:1)
- Född av jungfrun (Matt 1:23) i Betlehem (Matt 2:6)
- Jesus skulle kallas nasaré⁵ (Matt 1:23)
- Jesus bosatte sig och började sin verksamhet i Galiléen (Matt 4:15, jfr Jes 9:1f)
- Jesus tar våra sjukdomar på sig (Matt 8:17)
- Jesus ville inte avslöja vem han var hursomhelst (Matt 12:16-21)
- Jesus talar i liknelser (Matt 13:34-35⁶)
- Jesus rider in i Jerusalem (Matt 21:1-10, jfr Sak 9:9)
- Jesus blir förrådd för trettio silverpenningar (Matt 27:9) av Judas (Joh 17:12)
- Jesus blir övergiven på korset (Matt 27:45-46⁷), törstar (Joh 19:28), och när han dött krossas inte hans ben (Joh 19:36⁸)
- Jesu uppståndelse ”sågs i förväg” av kung David (Apg 2:29-32)
- Gud/Jesus ska skapa nya himlar och en ny jord (Jes 66:22, Upp 21:1-8)

³ Att Elisa ber om en dubbel arvslott av Elias ande har ingenting med antalet underverk att göra. Att få en dubbel arvslott betyder att få bli någons efterträdare, såsom den förstfödde sonen efterträdde sin far.

⁴ Ofta med ord som: ”för att det skulle uppfyllas som var sagt” eller ”då uppfylldes det som var sagt” e dyl

⁵ NT-81 skriver i noten till Matt 2:23: *Sannolikt en ordlek, antingen med det hebreiska ordet ”néser”, som i Jes 11:1 betecknar ”skottet” från Ishais stam, eller med ordet ”nasir” (en person med speciell, åt Gud helgad, livsföring [...]). I Dom sägs om Simson att han skulle vara nasir och att han skulle rädda Israel.*

⁶ Här citerar Matteus Psaltaren 78:2. Många psalmer har tydliga profetiska inslag.

⁷ Återigen citerar Mattues en psalm, Psalm 22.

⁸ Detta är en hänvisning till 2 Mos 12:46 med förskrifterna för påskalammet